

Ա Ղ Զ Ի Կ^{*)}

(Առողջապահական եւ բարոյագիտական ետիւղ):

Կ

ԱԿՆԱՆԿ ՀՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒ- ԹԵԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Կրթութեան նպատակը.—Ֆիզիկական կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն.—Նորածին երեխայի մտաւոր ու ֆիզիկական անզօրութիւնը.—Հաւի շուտը եւ նորածին երեխան ֆիզիկական եւ բանիմացական տեսակէտից.—Կրթութիւնը վայրենի ցեղերի մէջ.—Կրթութիւնը հին բաղաձակիւր ազգերի մէջ.—Ֆիզիկական կրթական սիսթեմը կլասիկ երկրներում.—Յունաց փիլիսոփաների հայեացքը կրթութեան վրայ.—Ամփոփումն դասական կրթութեան սիսթեմի:

«Մեծ գործեր կատարելու համար, ասում է մի փիլիսոփայ, մարդ պէտք է այնպէս ապրի, իբր թէ երբէք մեռնելու չէ»: Այն մեծ էգօիստը, որ արտասանում էր—«ինձնից յետոյ թէկուզ ջրհեղեղ» (après moi le déluge) մի անսիրտ և անմիտ խօսք էր ասում:

Աշխարհը ոչ սկսուել է մեղանով, ոչ էլ կը վերջանայ մեղ հետ:

Մենք չարունակութիւն ենք մեր նախնիքների և ապագայ սերունդները մեր չարունակութիւնը պիտի լինեն:

Մարդս բնազդաբար ձգտում է, այսպէս ասած, շարունակուել որդոց մէջ:

*) Տե՛ս «Մուրճ» № 4.

Ամեն կրթութիւն նպատակ ունի մեծացնել մանկան իրան—մանկան համար, զարգացնելով նրա մէջ բոլոր այն յատկութիւնները, որոնք նրան իսկական մարդ պիտի դարձնեն: «Իսկ այդ նշանակում է հասարակութեան տալ մի պիտանի անդամ, այդ նշանակում է պատրաստել մի աւելի լաւ հասարակութիւն, մի աւելի լաւ ազգ, մի աւելի լաւ մարդկութիւն», ասում է Մարիօն:

Գիզօն ասում է. «Կրթել—նշանակում է այնպէս պատրաստել մարդուն, որ նա ինքը կարողանայ կատարելագործուել, երբ ուրիշները դադարում են նրան կրթելուց»:

Կրթութիւնը լինում է փիզիկական և մտաւոր, որը կոչվում է նոյնպէս մի խօսքով դաստիարակութիւն:

Մարդկութեան պատմութեան սկզբներում մտաւոր կրթութիւնը բացակայ էր:—Երեխան ինքնիրան էր կրթվում, նմանուելով իր մեծերին. գոյութիւն ունէր միայն փիզիկական կրթութիւնը, այն էլ ամենատարրական ձևով, այն է. իբրև խնամք դէպի զաւակը, ամեն մայր, նոյնիսկ վայրենի ցեղերի մէջ, նոյնիսկ կենդանիների մէջ խնամում է իր զաւակին մինչև նրա հասունանալը, այսինքն, մինչև այն ժամանակ, երբ երեխան կարող կը լինի արդէն ինքն իր գլուխը պահել: Եւ այդ բնական է:

Ո՛չ մի կենդանի էակ այնչափ կարօտ չէ կանոնաւոր կրթութեան և դաստիարակութեան, որքան մարդկային էակը:

Մինչդեռ կենդանիների ձագիկները ծնվում են արդէն համարեա պատրաստ ինքնուրոյն կեանքի համար, երեխան աշխարհ է գալիս բոլորովին անզէն, իբրև մի շնչաւոր կոյտ, որին պիտի խնամբով պահել մինչեւ որոշ հասակ, որ նա զոհ չգնայ չըջապատող բիւրաւոր փասակար ազդեցութիւններին և քաղցին:

Աշխարհ եկած երեխան, ասում է Սիկորսկին, համարեա զուրկ է մտածելու և հասկանալու որևէ

ընդունակութիւնից, զուրկ է նմանապէս և ամեն տեսակ զգացմունքից. — ոչ սիրել գիտէ, ոչ զուարճանալ, ոչ վախենալ, ոչ համբերել ու սպասել: Այդ դեռ ոչինչ — նա ոչ լսողութիւն ունի, ոչ տեսողութիւն և ոչ մի հասկացողութիւն ձայների, առարկաների ձևի, գոյնի, ոչ էլ տարածութեան ու ժամանակի մասին: Այս պատճառով նորածին երեխան բոլորովին անզէն է և, առանց մեծերի խնամքի, նա անխուսափելի կերպով կը մեռնի, քանի որ անկարող է մինչեւ անդամ տեղից շարժուելու: Երեխայի հետ համեմատելով, նորածին կենդանին զինուած է աւելի մեծ մտաւոր ընդունակութիւններով և ինքնապաշտպանութեան ընդունակութիւնով: Չուից նոր դուրս եկած հաւի ճուղը միջանի ժամից յետոյ կարող է արդէն շարժուել, վազել, հաստատ կանգնում է օտերի վրայ և կանգնած զարմանալի մաթեմատիկական ճշտութեամբ կտցահարում է փթռուկը... Նրա վազելը, նրա ուտելու եղանակը, բոլոր շարժումները ցոյց են տալիս, թէ ինչ ճշտութեամբ որոշում են նրա փոքրիկ ուղեղի մէջ առարկաների մեծութիւնը, նրանց միջի տարածութիւնը և թէ ինչ մեծ հմտութիւնով կծկեցնում է իր փոքրիկ մկանները: Ճուտիկը ճանաչում է իր մօրը, լսում է և կարծես հասկանում է նրա ձայնը: Նա ընդունակ է վախենալու և վտանգից փախչելու, եթէ մօր ձայնի մէջ վտանգալից հնչիւններ է լսում: Երկու-երեք օրուայ ճուղը արդէն ծնողներին հաւասար խելք և իմացականութիւն է ցոյց տալիս!

Ո՛րչափ անկատար է երեւում մեզ երեխան, երբ համեմատում ենք նրան այն փոքրիկ ձագիկի հետ: Եւրեխան չի ճանաչում իր մօրը, չի լսում նրա ձայնը, ոչ ահ ունի, ոչ երկիւղ: Այս տարբերութեան պատճառը բացատրում է մեզ գիտութիւնը, որ ուսուցանում է, թէ նորածին երեխայի ուղեղն այնքան կատարեալ չէ, որքան կենդանիներինը:

Առհասարակ բանի բարդ է կենդանու անատոմիական կազմը, այնչափ անզէն է ծնւում նրա սերունդը: Մարդը, իբրեւ ամենաբարդ կենդանական էակ, արտադրում է ողորմելի, նուազ և թոյլ սերունդ, որ մօր արգանդից դուրս գալիս, մի հաւի ճուտից հազար անգամ անկատար է և թոյլ:

Եւ վայրենի մարդը, երբ նա կամենում էր պահպանել զաւակի կեանքը, պիտի պահպանէր նրան, ինչպէս մի նորաբողբոջ տունկ, կորստից, տալով նրան ուտելիք և հագուստ:

Այս է իսկապէս տարրական կրթութիւնը: Այնուհետեւ, քանի աւելանում է մանկան հասակը, այնքան էլ բազմակողմանի ու բարդ է դառնում կրթութիւնը և ծնողները, խնամքի հետ միասին, աշխատում են սովորեցնել իրանց զաւակներին լողալ, ծառ բարձրանալ, որսալ, սովորեցնում են ցրտի, բաղցի ու զանազան զրկանքների դիմանալ:

Աֆրիկայի կաֆրների մէջ թէ տղաները և թէ աղջիկները որոշ սիստեմի կրթութիւն են ստանում, որ մօտեցնում է նրանց Սպարտայում թագաւորող մեթոդին: Որոշ հասակում տղաներն ու աղջիկները հաւաքւում են հմուտ դաստիարակչի կամ դաստիարակչուհու շուրջը և սովորում ինչ որ անհրաժեշտ է կեանքի համար: Աղջիկները, հմուտ կանանց ղեկավարութեամբ, շատ գործնական բաներ են սովորում: Եւ այս գիտելիքները շատ ընդարձակ են, որովհետեւ գլխաւոր աշխատանքը կնոջ վրայ է ընկած: Աղջիկների մէջ հաստատամտութիւն, կամք, տոկունութիւն զարգացնելու համար, նրանց ենթարկում են զանազան զրկանքների ու տառապանքների, որոնց միջոցին նրանք չպէտք է ցաւ արտայայտեն *):

Կաֆր կանանց նման, կարմրամորթների կանայք էլ աշխատում են տոկուն ու դիմացկուն երեխաներ

*) Լրտուրնօ. Կրթութեան էփօլիցիան:

արտագրել: Մինչեւ 3—4 տարեկան հասակը աղջիկը մօր կաթով է կերակրւում և օրուայ մեծ մասը մօր մէջքի վրայ է անցկացնում: Իսկ այս տարիքից սկսած, նա արդէն իր մօր օգնականն է: Սակայն աշխատանքը յարմարացրած է երեխայի հասակին և ոյժերին: Այսպէս, մինչեւ 8 տարեկան հասակը աղջիկները ծանր իրեր չեն վերցնում: Ութ տարեկանից միայն սկսած, աղջկան սովորեցնում են մէջքին ցախ կրել, իսկ մի քիչ յետոյ նոյնպէս և փայտ կոտորել ու եգիպտացորեն մշակել: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ այստեղ պատիժը գոյութիւն չունի. որովհետեւ նա հակասում է նրանց կրթութեան սկզբունքին, այն է, ինքնուրոյնութիւն մշակել մանկան մէջ:

Բոլոր հին քաղակրթուած ազգերի մէջ (Հնդկաստան, Չինաստան, Եգիպտոս, Հրէաստան, Պարսկաստան) աղջկայ կրթութիւնը փոքր հասակում ոչնչով չէր զանազանւում տղայի կրթութիւնից. տնայի կրթութիւնը կայանում էր նրանում, որ աղջիկներին սովորեցնում էին տնայնագործութիւն:

Յունաց հանրապետութիւնների մէջ կրթութեան նպատակն էր պատրաստել առողջ սերունդ. ֆիզիկական մարզութիւնները ստիպողական էին ոչ միայն տղաների, այլև աղջիկների համար:

Եւ այս միջոցով զարգացնում էին աղջկայ մէջ ոյժ, գրացիա, աշխոյժ և, որ գլխաւորն է, վճռականութիւն և ինքնուրոյնութիւն:

Ընդհանուր կրթութիւնը, ինչպէս ասել ենք, հանրապետութիւնն իր ձեռն էր առել: Յունաց երկրի մեծագոյն փիլիսոփաները—Պլատոն և Արիստոտէլ պաշտպանում էին այն թէօրիան, թէ «մարդը հասարակապատկան կենդանի է»:

Առհասարակ մայրը ինքն էր կերակրում իր զաւակներին, միայն ունեւոր մայրերը ծծմայրեր էին պահում, և ծծմայրեր վերցնում էին կամ ստրկուհիներից կամ սպարտացի կանանցից. սպարտացի կինը ամենալաւ

Ժծմօր համբաւ ունէր: Մինչև 7 տարեկան հասակը աղջիկներն ու տղաները միասին էին կրթութիւն առնում: այնուհետև աղջիկները մօր մօտ սովորում էին տնային գործեր:

Անտարակոյս գասական կրթական կեանքում ամենախոշոր ու նշանաւոր տեղը բռնում էր մարզութիւնները: Յոյն երեխան միշտ մեծ քանակութեամբ խաղալիքներ ունէր և մեր ժամանակուայ բոլոր մանկական խաղերը յայտնի էին նրան: Մեծերը իրանց օրինակով քաջալերում էին փոքրերին մարզուելու և խաղալու մէջ: Աղջիկները մրցում էին տղաների հետ հասարակական մարզական հրապարակների վրայ, որովհետև նրանցից ևս պահանջւում էր «մարմնի գեղեցկութիւն»:

Հին փիլիսոփաներն ու մանկավարժները զարմանալի հմտութիւնով են խօսում մանկավարժական խրնդիրների մասին: Նրանց լուրջ հայեացքները մարմնական կրթութեան վրայ ապշեցնում է մեզ:

Կամենալով աւելի երկար կանգ առնել կրթութեան ձևերի վրայ կլասիկ հնութեան դարերում, իբրև եզրափակումն, առաջ եմ բերում Կապտերեվի արած ամփոփումն.

1) Հների մանկավարժութիւնը, որ սերտ կապուած էր հասարակագիտութեան և բարոյագիտութեան հետ, չէր հիմնուած հոգեբանութեան վրայ:

2) Հների մանկավարժական հայեացքների մէջ պարզ կերպով արտափայլում էր միքանի չափազանց կարեւոր կէտեր, այն է. ա. ժառանգական յատկութիւնների ներգործութիւնը երեխաների զարգացման վրայ, բ. երեխային մօր կաթով կերակրելու անհրաժեշտութիւնը, գ. մանկական խաղերի և բաղմատեսակ մարզումների ու շարժումների կարեւորութիւնը, դ. լաւ դայեակի—ծծմօր և դաստիարակի ու վարժապետի անհրաժեշտութիւնը, ե. պատիժների վնասը և գովասանքի ու պարտաւի ազդեցութիւնը մանկան վրայ,

դ. կրթութեան շատ վաղ սկսելու կարեւորութիւնը և նրա կանոնաւոր ընթացքը և է. կրթութիւնը մանկան առանձնայատկութիւններին յարմարացնելու անհրաժեշտութիւնը:

VI

ԱՂԶԻԱՅ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Աղջկայ կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը միջին դարերում. — Բրիտանական ուսման ազդեցութիւնը. — Ֆիզիկական կրթութիւնը մոռացուած է. — Մօսէէնի եւ Ճենըլօնի հայեացքները աղջկայ կրթութեան վրայ. — Տիկին Մէնզլօն. — Ժամ Ժակ-Գուստօի մեքերը. — Լոնդոնէի յեղափոխիչ հայեացքները աղջկայ մշտնօրէն դաստիարակութեան վրայ. — XIX դարու գիտութեան ազդեցութիւնը մանկավարժական սիսթեմների վրայ. — Անգլիական սիսթեմը եւ նրա ազդեցութիւնը Եւրոպայի վրայ:

«Երբ հետևում ենք աղջկայ դաստիարակութեան ու կրթութեան զարգացմանը, տեսնում ենք, որ նա զուգընդաբար է ընթանում կնոջ հասարակական դիրքի զարգացմանը», ասում է մի յայտնի մանկավարժ:

Քանի կինը գտնւում էր ստոր, ստրկացած դրութեան մէջ, բանի նա տղամարդու առաջ աղախնի դեր էր խաղում, աղջկայ կրթութիւնն էլ արհամարհուած էր:

Բայց փոխւում են հայեացքները քաղաքակրթութեան և կրօնական ուսմունքների ազդեցութեան ներքոյ, և աղջկայ կրթութիւնը սկսում է գրաւել հասարակութեան ուշադրութիւնը: Այսպէս կլասիկ երկրներում, որտեղ կինը որոշ իրաւաբանական անհատ էր, աղջիկները յարգի էին և նրանց ֆիզիկական կրթութեան վրայ գոնէ ուշադրութիւն էր դարձնւում:

Յաւակցաբար քրիստոնէական ուսմունքը, որ բարոյում էր մարմնի նուաճումն ու ճնշումն, ի փառս հոգու, միանգամայն ետ մղեց աղջկայ ֆիզիկական զար-

գացման խնդիրը և առաջ քաշեց հոգեւոր դաստիարակութիւնը:

Այս մի մեծ հարուած էր աղջկայ ֆիզիկական զարգացմանը, որ, ինչպէս կը տեսնենք, միակ գրաւականն է կամքի կազմութեան:

Միջին դարերի երկար շրջանը ծանրացաւ աղջկայ ֆիզիկական ու մտաւոր զարգացման վրայ: Մոռացուեց դասական երկրների սքանչելի կրթական սխտեմը. աղջիկները կամ փակուեցին տանը կամ մենաստանների փակ դպրոցներում, որտեղ տարիների ընթացքում, ծնողներից, ազգականներից անջատուած, կըզգիացած աշխարհային զարգացնող կեանքից, զրկուած մանկական շրջանից, անհրաժեշտ ազատութիւնից, մանկական խաղերից, նրանք ամենաքնքշւող պատանեկութեան տարիներն անց էին կացնում վանքերի մռայլ մամռապատ պատերի մէջ, զրկուած ազատ շարժուելու հաճոյքից, ազատ քրքիլի թարմացնող հրապոյրից, սեւածածկ կոյսերի և հոգեւորականների սգաւոր հովանու տակ: Երեխայի և պատանուհու ամեն մի ժամը նախօրօք որոշուած էր. ո՛չ մի աւելորդ խօսք ու շարժում թոյլ չէր տրուում խեղճ աղջիկներին: Խստիւ արգելուած էր կամքի, ինքնուրոյնութեան ամենաթոյլ արտայայտութիւնն անգամ: Բանական էակը վերածուած էր մանրէին, որ շարժուում էր, խորհում, խօսում ուրիշի թելադրութեամբ, այնպէս, ինչպէս պահանջում էին բարսրտացած, կամ իրանց բռնի կուսութիւնից զայրացած ու մենակեցութիւնից տաղտկացած կոյսերը: Միայն Ս.-Պրքի ընթերցանութիւնն էր թոյլ տրուում այդ խեղճերին, ամեն գեղարուեստ վանուած էր վանական դպրոցներից: «Պատանուհին երբէք չպէտք է լսի երաժշտութեան ձայնը, նա չպիտի գիտենայ, թէ ինչի համար են ջութակն ու արփան»։ այս էր միջնադարեան հայեացքները:

Տասնութեցերորդ և տասնութերորդ դարերում

աղջկայ դաստիարակութիւնը դեռ գուրս չէր եկել այդ ընկճուած դրութիւնից և Մօնտէնը, որ ապրում էր 16-րդ դարի վերջին կիսում, այն կարծիքին էր, թէ կինը կարիք չունի դարգանալու, «որպէս զի չաղաւաղունն նրա բնածին հրապոյրներն ու գրաւչութիւնը»։ Նա թոյլ էր տալիս նրանց միայն զբաղուել բանաստեղծութիւնով, որ «նրանց կարիքներին մօտ մի զուարճալիք է»։ Ֆենըլօնը, 17-րդ դարու այս յեղափոխիչ մանկավարժը, ցաւով սրտի ընդգծում է աղջկայ դաստիարակութեան այս յետամնացութիւնը։ Ահա նրա խօսքերը.

«Ասում են, թէ հարկ չկայ, որ աղջիկները գիտուն լինեն, որովհետեւ հետաքրքրութիւնը նրանց դարձնում է սնոտի և ունայնապաշտ. բաւական է նրանց տուն կառավարել սովորել և ուսանել հնազանդ լինել իրանց ամուսնունն։ Անմահ Մօլիէրը իր գրամայի մէջ («Գիտուն կանայք») այս խօսքերն է գնում Կրեզալի բերանը. «Ազնիւ գործ չէ, որ կինը այսքան բաներ ուսանի ու գիտենայ. նրա ամբողջ գիտութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը այն պիտի լինի, որ նա կարող լինի կրթել իր զաւակներին, տուն կառավարել, հսկել ծառաների վրայ և խնայողութիւն անել ծախսերի մէջ»։

Եւ այլապէս չէր էլ կարող լինել, բանի որ «ամենակարողը միւրուքի տէրն էր։ Թէեւ մարդ ու կին հասարակութեան երկու կէսերն են, բայց կէսերը հաւասար չեն,—մէկը իշխում է, իսկ միւսը հպատակում» և և այլն *)։

Աղջկայ կրթութեան խնդրում ահագին դեր խաղաց 17-րդ դարում Ֆենըլօնի «Աղջիկների կրթութիւն» վերնագրով գիրքը **)։ Այդ առաջին լուրջ գրուածքն էր այս խնդրի մասին, և հէնց իր լրջութիւնով էլ մեծ յեղափոխիչ զօրութիւն ունեցաւ աղջկայ կրթական սիստեմի վրայ։

*) Molière, Femmes Savantes.

**) Fenelon. De l' Education des filles.

Ֆենըլօնը բողոքեց աղջիկներին փակ, փանական կրթութեան դէմ, ուսուցման սահմանափակման դէմ, ֆիզիկական կրթութեան արհամարհման դէմ:

Սակայն Ֆենըլօնը երկրպագու չէ աղջկայ լայն զարգացման:

Այս դարում մեծ հռչակ ստացած տիկին Մէնտընօնը (որ ղեկավարում էր Սեան-Սիրի կանանց ինստիտուտը), 17-րդ դարի ամենալուսաւոր կանանցից մէկը, համաձայնութեամբ էր Ֆենըլօնի հետ և կարծում էր, թէ աղջիկը պիտի «չափաւոր լինի կարգալու մէջ և ընթերցումն փոխադրինի ձեռքի աշխատանքի»:

Հետեւեալ 18-րդ դարում Ժ. Ժ.-Րուսսօն իր հռչակաւոր «Էմիլի» մէջ բարոյական դաստիարակութիւնը անխղելի կերպով կապում է ֆիզիկական կրթութեան հետ և ասում է, թէ մարմնի թուլութիւնը հոգեկան խանգարումների աղբիւրն է: Նրա իրաւացի կարծիքով, առողջութիւնն ու ոյժը զօրեղ նեցուկ են բարոյական կամքի: Նա քարոզում է սաների ազատութիւն, պէտք է խուսափել առժամանակեայ և մշտական հովանաւորութիւնից, կօնտրօլից, ոչ էլ չափազանց փափկասէր դարձնել նրանց: Երեխայի հետ չպէտք է վարուել ոչ այնպէս, որ նա միշտ զգայ իր գլխին խնամատարութիւն և պաշտպանութիւն, ոչ էլ այնքան խստապահանջ, ճնշող ղեկավար լինել, որ նա հարկ համարի խորամանկութեան, ստի ու կեղծաւորութեան դիմելու:

Յատկապէս աղջկայ դաստիարակութեան վրայ նրա հայեացքները շատ չէին տարբերում ժամանակակից հասկացողութիւնից: Երկրպագու լինելով բնական կրթութեան, Րուսսօն աղջկան ամբողջովին մօրն էր յանձնում, որ նրանից պիտի իդէալական ամուսին, մայր և տանտիկին պատրաստէր:

Այս դրութեան մէջ էր աղջկայ կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը մինչեւ Ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնը: Այս ժամանակամիջոցին յայտնի Կոնդորսէն իր զօրեղ ձայնը բարձրացրեց աղջկայ կրթութեան օգ-

տին: Նա պահանջում էր լայն ծրագրով կրթել աղջկան.

1. որպէսզի նա կարող լինի լաւ դաստիարակել իր զաւակներին, բանի որ նա է իր երեխաների բնական կրթողը. 2. որպէսզի արժանաւոր և հաւասար ընկեր ու ուղեկից դառնայ ամուսնուն, մասնակցի նրա աշխատանքներին ու հոգսերին, մի խօսքով ապրի նոյն կեանքով. 3. որպէսզի անզարգացած ֆնալով, չհանգցնի ամուսնու մէջ նրա սրտի ու մտքի կայծը, որ զարգացրել է սրա մէջ ուսումը, այլ ընդհակառակը, պահպանի այդ կրակը, մասնակցելով նրա ընթերցումներին և խօսակցելով նրան զբաղեցնող խնդիրների մասին. 4. վերջապէս աղջկայ կրթութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետև այդ ուղղակի մի արդար պահանջ է, բանի որ երկու սեռերն էլ հաւասար իրաւունք ունեն ուսում առնելու և զարգանալու»:

Այս էին մեծ գիտնականի և քաղաքական անձի հայեացքները: Սակայն նրանց իրագործումն ժամանակ էր պահանջում, և եւրոպայի մէջ, յատկապէս Ֆրանսիայում, աղջկայ կրթութիւնը դեռ մինչև վերջին ժամանակներս հնացած մեթօդով էր տարւում:

Տասնիններորդ դարը, գիտութիւնների զօրեղ զարգացմամբ, յեղափոխեց դաստիարակութեան գործը և նոր հիմունքների վրայ դրեց աղջկայ կրթութեան մեթօդը:

Աղջկայ ֆիզիօլոգիայի և հոգեբանութեան ուսումնասիրութիւնը նոր կանոններ տուեց մեզ նրա առողջապահութեան համար, ուստի նրա ֆիզիկական կրթութիւնն էլ յարմարեցրին այս կանոններին:

Գիտութիւնը ցոյց տուեց, որ, որոշ հասակից սկսած, աղջկայ օրգանիզմը սկսում է շեղուել տղայինից, և ուրեմն այս երկուսի կրթութեան ու դաստիարակութեան ձևերն էլ պիտի տարբերուեն:

Հասկացուեց աղջկայ մարմինը խնամելու անհրաժեշտութիւնը, ապացուցուեց, որ կինը իր վսեմ պար-

տականութիւնները կատարելու համար պէտք է նպատակայարմար ֆիզիկական զարգացումն ստանայ, քանի որ մօր առողջակազմութիւնից է կախուած սերնդի առողջութիւնն ու կենսունակութիւնը:

Շնորհիւ այս ուսման, ֆիզիկական կրթութիւնը, որ, ինչպէս ասեցինք, միջին դարերից վեր բարձի թողի էր արուած, նորից կենսական պահանջ է դառնում, և մենք տեսնում ենք, որ նա կամաց-կամաց տնային—ընտանեկան կրթութեան հիմնաքարն է դառնում:

Անգլիան իրաւամբ կրում է այս ուղղութեան պարագլխի մեծ պատիւը: Անգլիացու մէջ վերածնել է հին հռովմայեցու ոգին, նոյն ոգեւորութիւնը մարդութիւններով, նոյն ձգտումն դէպի մատաղ սերնդի մարմնի բարելաւումն, և այսօր վստահ կարելի է ասել, որ եւրոպացի օրիորդը կարող է մրցել հռովմուհու հետ իր ֆիզիկական զարգացմամբ:

Այս ազատ երկրից—ֆիզիկական կրթութեան սկզբունքները անցան եւրոպա և կօնտինենտի բոլոր երկրներում թէ՛ պետութիւնները, թէ՛ մասնաւոր հիմնարկութիւնները առանձին ուշադրութեան են արժանացրել աղջկայ մարմնի մարդումները: Վերածնունդ մարմնի կուլտը: Մարդիկ յիշեցին հին, վաղուց մոռացուած, սկզբունքը—«առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ» ու ձգտեցին կաղաւթել, ամրապնդել աղջկայ մարմինը ևս: Միւս կողմից Պետտալոցցայի և Ֆրեօբէլի կրթական և ուսումնատեղութեան մեթոդները թարմացրին մանկան կրթութեան հնացած ու փտած գործը:

Աղջկան լաւ կրթելու պահանջը քանի զնաց աճեց և հասարակական կեանքի ամենակարեւոր և ամենախոշոր խնդիրների շարքն անցաւ: Ստորակարգ և միջնակարգ դպրոցների խիտ ցանցը ծածկեց քաղաքակիրթ երկրները և միլիոնաւոր մանուկ-աղջիկներ խրոնոսեցան կրթութեան այս տաճարների մէջ: Աղջիկը ձգտեց դէպի բարձրագոյն ուսումն և շատ երկրներում

բացուեցին նրանց առջև համալսարանի և ուրիշ բարձրագոյն կրթական հիմնարկութիւնների դռները:

Միջնակարգ և բարձրագոյն ուսում՝ ստացած օրինորդները մայր դառնալով, մտցրին ընտանիքների մէջ նոր կրթական ձեւեր և այսպիսով, կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը արեւի ճառագայթների պէս տարածուեցին ընտանիքի վրայ:

Խղճուկ հայ աղջիկը ևս ձգտեց դէպի լոյս, բացուեց արեւին, ինչպէս մի թարմ կոկոն՝ Բայց մի օր յանկարծ մթնեցին հայ մանկիկի աչքերը և երբ սա բարձրացրեց իր հայեացքը դէպի երկինք, տեսաւ մի սև ամպ, որ չարագուշակ ու վիթխարի վիշապի նման ծածկել էր լոյս արեւը...

ԲԺՊ. Վ. ԱՐՄՐՈՒՆԻ

(Կը ճարտանկութի)